

TODISTAJA RIKOSPROSESSISSA

Vaissi Varkila

Opinnäytetyö
Joulukuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

VAISSI VARKILA:

Todistaja rikosprosessissa

Opinnäytetyö 44 sivua

Joulukuu 2013

Todistaja on tärkeä osa rikosprosessia. Todistava henkilö toimii tietolähteenä esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, ja hän on se henkilö, jonka tiedoilla saattaa olla ratkaiseva merkitys rikoksen selvittämiseksi. Tämän vuoksi todistajan kertomukselle annetaan paljon painoarvoa niin esitutkinnassa kuin tuomioistuimessakin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lähdemateriaalin avulla tarkastella todistajan asemaa Suomen lainsäädännössä mahdollisimman kattavasti. Pää tarkoituksena oli selvittää erityisesti todistajaa koskevia oikeuksia ja velvollisuuksia, todistajan kuulemismenettelyä sekä tämänhetkisiä todistajansuojelukeinoja. Tässä opinnäytetyössä on käytetty oikeusdogmaattista, eli lainopillista tutkimusmenetelmää, ja aineistona on käytetty sekä lainsäädäntöä että oikeuskirjallisuutta. Työn käsittelyosassa on tutkittu ja tulkittu aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä, sekä täydennetty sitä omien käytännön kokemusten ja havaintojen avulla.

Todistajan merkitys on vuosien varrella muuttunut paljon, minkä vuoksi on tärkeää huomioida nämä muutokset myös lainsäädännössä. Koska rikokset muuttuvat jatkuvasti, tulisi lainsäädännön pysyä perässä ja päivittyä aika ajoin, jotta varmistettaisiin oikeuskäytännön luotettavuus ja paikkansapitävyys. Todistelulainsäädännön uudistaminen sekä todistajansuojelua koskeva lainsäädäntöhanke olivat molemmat meneillään tämän opinnäytetyön tekoaikaan. Tässä työssä on hyödynnetty näiden uudistushankkeiden yhteydessä tehtyjä muistioita ja hallituksen esitysten luonnoksia.

Asiasanat: todistaja, todistamiskelpoisuus, todistamisvelvollisuus, todistajansuojelu

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Program in Business Administration
Option of Legal Expertise

VAISSI VARKILA:
Witness in Criminal Procedure

Bachelor's thesis 44 pages
December 2013

The witness is a very important part of a criminal procedure. The testifying person acts as an informant in the pretrial investigation and in court. The witness's information may be the bottom line in solving the crime. This is why the witness's testimony is given a lot of value in both the pretrial investigation and court.

The objective of this study was to establish and examine the witness's position in Finnish judicial custom with the help of the gathered references. The main purpose was to examine the legislation concerning the witness, especially the rights and duties of the witness as well as the hearing methods and the current means of witness protection. Legal dogmatic research has been used in this thesis. Both legislation and juridical literature have been used as material. The legislation concerning this subject has been studied and interpreted in the theoretical section of this thesis, with a supplement of the author's own hands-on knowledge and observations.

The significance of the witness has changed a lot during the past few years, which is why it is important to also pay attention to these changes in the legislation. Since crimes are changing all the time, the legislation should also be updated in order to ensure the judicial system to remain reliable and accurate. The reformation of the testifying legislation and a legislative initiative on witness protection were both in progress while writing this thesis. The memoranda and government bill drafts related to these reformations have been used as references in this thesis.

Key words: witness, competence as a witness, obligation to give evidence, witness protection

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TODISTAJAN ASEMA.....	7
	2.1 Kelpoisuusvaatimukset	7
	2.2 Velvollisuudet	8
	2.2.1 Yleinen todistamisvelvollisuus	8
	2.2.2 Totuusvelvollisuus	9
	2.2.3 Vaitiolovelvollisuus	9
	2.3 Oikeudet.....	11
	2.3.1 Oikeus kieltäytyä todistamasta.....	11
	2.3.2 Vaitiolo-oikeus	12
3	TODISTAJAN KUULEMINEN	14
	3.1 Alustava puhuttelu	14
	3.2 Kuuleminen esitutkinnassa	15
	3.2.1 Noudatettavat periaatteet.....	15
	3.2.2 Kuulemisen eteneminen	16
	3.3 Kuuleminen oikeuden istunnossa	20
4	PERÄTÖN LAUSUMA	25
5	TODISTAJANSUOJELU SUOMESSA	27
	5.1 Todistajien uhkailu ja sen kriminalisointi.....	27
	5.2 Nykyiset todistajansuojelukeinot	28
	5.2.1 Yhteystietojen salaaminen	28
	5.2.2 Nimen ja henkilötunnuksen muuttaminen	29
	5.2.3 Poliisin keinot todistajan suojelemiseksi	30
	5.2.4 Salaiset pakkokeinot.....	31
	5.2.5 Tuomioistuimen keinot pääkäsittelyssä	32
	5.2.6 Lähestymiskielto	33
	5.2.7 Vapautuvasta vangista ilmoittaminen	33
6	TODISTAJAA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ TULEVAISUUDESSA	35
	6.1 Todistelutoimikunnan mietintö.....	35
	6.1.1 Todistamis- ja vaitiolovelvollisuus	35
	6.1.2 Perättömät lausumat ja todistajanvala.....	36
	6.1.3 Anonyymi todistaminen	36
	6.2 Todistajansuojeluohjelmaa koskeva lainsäädäntöhanke.....	38
7	POHDINTA.....	40
	LÄHTEET.....	43

1 JOHDANTO

Todistaja on henkilö, joka kertoo omista havainnoistaan ja tiedoistaan, jotta näitä tietoja voitaisiin hyödyntää rikosasian selvittämisessä. Todistaja ei ole rikosasian asianosainen, vaan hän on puolueeton henkilö. Juuri tämän puolueettomuuden vuoksi todistajan kertomuksella voi olla muiden osallisten kertomuksia merkittävämpi painoarvo.¹

Todistaja nauttii Suomessa arvostettua asemaa. Rikosten selvittämisen ja oikeiden syyllisten tuomitsemisen apuvälineenä todistajan lausunto on usein erittäinkin tärkeä. Todistajan asema eroaa rikoksesta epäillyn ja asianomistajan, eli rikoksen uhrin, asemasta paljon. Suomen lainsäädäntö määrittää todistajan tehtävän kansalaisvelvollisuuden kaltaiseksi käytännöksi, ja edellyttää todistajalta tiettyä luotettavuutta ja kuuliaisuutta. Todistajan tehtävä on tärkeä, mutta osiltaan myös vaativa, sillä tapahtumien ja varsinaisen pääkäsitteilyn välillä saattaa kulua pitkä aika.

Tämän opinnäytetyön alkupuolella pyrin luomaan selkeän käsityksen siitä, mitä todistajilta odotetaan ja velvotetaan, mutta myös siitä, mitkä ovat todistajan oikeuksia. Oikeuksien ja velvollisuuksien esittelyn jälkeen työssä selvitetään todistajan kuulemista eri tilanteissa, sekä siihen olennaisesti liittyvää perätöntä lausumaa. Työn loppupuolella käsitellään todistajansuojelua ja nykyisiä keinoja sen toteuttamiseen, sekä esitellään todistajaa koskevan lainsäädännön uudistamista ja tulevaisuuden näkymiä. Todistajaa koskevaa lainsäädäntöä on tarkoitus päivittää lähitulevaisuudessa monin tavoin.

Oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) luvussa 17 on määritelty todistajan ja todistelun merkitystä ja asemaa. Kyseinen luku on tullut voimaan jo vuonna 1949, mutta voimaantulonsa jälkeen sitä on kuitenkin päivitetty useasti; esimerkiksi 1990-luvun käräjäoikeus- ja rikosprosessiuudistusten, sekä 2000-luvulla säädettyjen todistajan aseman turvaamiskeinojen myötä². Tätä opinnäytetyötä tehdessä on tutkittu oikeudenkäymiskaaren lisäksi myös uudistettuja esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakeja. Nämä uudet lait tulevat voimaan 1.1.2014. Mainittujen lakien lisäksi todistelua koskevia pykäläiä löytyy myös rikoslaista.

¹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 136.

² Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 19

Vaikka poliisit joutuvat usein rikosasioissa todistajiksi, on tästä työstä rajattu pois poliisin tai poliisin henkilöstöön kuuluvan todistaminen, sekä tällaisen tilanteen asettamat oikeudet ja velvollisuudet. Työssä ei käsitellä myöskään asiantuntijatodistajia tai oikeudenkäynnin todistajille maksettavia korvauksia ja niiden perusteita.

2 TODISTAJAN ASEMA

2.1 Kelpoisuusvaatimukset

Todistajan tulee täyttää tietyt kelpoisuusvaatimukset, jotka on määritelty laissa. Näitä vaatimuksia kutsutaan erityisiksi ja yleisiksi kelpoisuusvaatimuksiksi. Erityinen kelpoisuusvaatimus tarkoittaa, että kaikkia muita, paitsi tapauksen asianosaista voidaan kuulla todistajana. Kuitenkaan sellaiset henkilöt, joita on syytetty, tai jotka ovat saaneet rangaistusmääräyksen tai rikesakon samasta teosta tai siihen yhteydessä olevasta teosta, eivät voi toimia todistajina. Mikäli syyttäjä on tehnyt syyttämättäjättämispäätöksen tai esitutkinta on päätetty lopettaa koskien henkilön osuutta rikokseen, ei kyseistä henkilöä voida myöskään kuulla todistajana saman rikoksen tutkinnassa.³ Viimeisenä mainittu momentti tulee voimaan 1.1.2014.

Todistajan yleisillä kelpoisuusvaatimuksilla tarkoitetaan ominaisuuksia, joita todistajana kuultavalta odotetaan. Pääsääntöisesti todistajaksi kelpaavat kaikki sellaiset henkilöt, jotka kykenevät tekemään havaintoja ja ilmaisemaan ne ulkopuolisille. Todistajana toimimiselle ei ole asetettu ikärajoja, eikä todistajalta välttämättä odoteta täysivaltaisuuttaan.⁴ Myös esimerkiksi tuomari voi toimia rikosasiassa todistajana. Häntä voidaan kuulla todistajana kuitenkin ainoastaan hänen viran ulkopuolella tekemiensä havaintojen pohjalta. Mikäli tuomari siirtyy todistajaksi, syntyy hänelle esteellisyysperuste, eikä hän siten voi jatkaa käsiteltävässä asiassa tuomarina.⁵

Kun kyseeseen tulee alle 15-vuotias tai henkisesti häiriintynyt todistaja, kuuleminen on harkinnanvaraista. Päätöksen kuulemisen merkityksestä ja tarpeellisuudesta esitutkinnassa tekee tutkinnanjohtaja. Vastaavasti oikeuden istunnon osalta tämän päätöksen tekee tuomioistuimien.⁶ Tällaisen todistajan henkilökohtaiselle kuulemiselle on oltava vahvat perusteet, kuten se, että todistuksella on keskeinen merkitys jutun ratkaisemiseksi.

³ Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4 17:18, jatkossa OK

⁴ Frände ym. 2012

⁵ OK 17:19§

⁶ Helminen 2007, 234

Alle 15-vuotiaan tai henkisesti häiriintyneen henkilön todistaessa on huomioitava myös se, ettei kuuleminen saa aiheuttaa hänen kehitykseensä vaikuttavaa haittaa tai kärsimystä.⁷

2.2 Velvollisuudet

2.2.1 Yleinen todistamisvelvollisuus

Todistaminen Suomessa ei ole vapaaehtoista, vaan sen katsotaan olevan miltei kansalaisvelvollisuus. Todistamisesta voi kieltäytyä ainoastaan laissa erikseen säädettyistä syistä. Kenen tahansa asiasta jotain tietävän henkilön tulee siis aina kutsuttaessa saapua esitutkintaan kuultavaksi. Tämä yleinen todistamisvelvollisuus koskee kaikkia Suomen poliisin toimivalta-alueella olevia, riippumatta siitä ovatko he Suomen kansalaisia. Mikäli henkilö ei vapaaehtoisesti saavu kuultavaksi, voidaan hänet noutaa sinne tutkinnanjohtajan päätöksellä.⁸ Ainoa henkilö, jota ei missään tilanteessa voida kuulla todistajana, on tasavallan presidentti⁹.

Oikeuden istuntoon kutsun saaneella todistajalla on velvollisuus saapua paikalle mainittuna aikana, ellei hänellä ole perusteltua estettä. Tällainen este voi olla esimerkiksi sairaus, ja siitä täytyy toimittaa oikeudelle lääkärintodistus. Oikeudenkäymiskaassa säädetään, että mikäli todistaja jättää saapumatta oikeuden istuntoon ilman hyväksyttävää syytä, tuomitaan hänet uhkasakkoon¹⁰. Uhkasakon määrä on mainittu kutsussa.

Siinä tapauksessa, että todistaja jättää saapumatta oikeuteen, eikä asian käsittelyä voida jatkaa myöhemmin, tuomioistuin voi määrätä todistajan noudettavaksi oikeuteen heti. Todistaja voidaan määrätä noudettavaksi oikeuteen myös silloin, jos asian käsittelyä jatketaan myöhemmin, ja tuomioistuimella on aihetta olettaa, ettei todistaja saavu paikalle silloinkaan. Uhkasakot eivät koske alle 15-vuotiasta tai henkisesti häiriintynyttä todistajaa, mutta tällainen henkilö voidaan tarvittaessa kuitenkin noutaa oikeuteen.¹¹

⁷ OK 17:21§

⁸ Niemi-Kiesiläinen 2000, 27

⁹ OK 17:22§

¹⁰ OK 17:36§

¹¹ OK 17:38§

Koska todistaminen on kaikkien velvollisuus, pyritään tällaisilla keinoilla varmistamaan, että kaikki täyttävät velvollisuutensa. Yleensä todistajat täyttävät velvollisuutensa hyvin, mutta esimerkiksi pelkääminen tai heihin kohdistuva uhkailu voivat olla syitä poisjäännille. Tällaiset seikat eivät kuitenkaan poista todistajan todistamisvelvollisuutta.

2.2.2 Totuusvelvollisuus

Todistajaa koskeva totuusvelvollisuus tarkoittaa, että todistamaan tulevan täytyy kertoa totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta se, mitä tietää tutkittavana olevasta asiasta¹². Oikeuden istunnossa todistaja on velvollinen vannomaan todistajanvalan tai antamaan todistajanvakuutuksen, ja sen nojalla antamaan totuudenmukaisen kertomuksen. On kuitenkin olemassa tietyt perusteet, joiden nojalla henkilöllä on oikeus olla vastaamatta kysymykseen tai kertomatta jotakin seikkaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Näistä oikeuksista kerrotaan myöhemmin luvussa 2.3.

Totuusvelvollisuus voidaan jakaa positiiviseen ja negatiiviseen totuusvelvollisuuteen. Positiivinen totuusvelvollisuus tarkoittaa todistajan velvollisuutta kertoa kaikki tietämänsä asiaa koskevat seikat oma-aloitteisesti ja totuudenmukaisesti, koskien myös sellaisia asioita, joita kuulustelija ei välttämättä osaisi kysyäkään¹³. Negatiivinen totuusvelvollisuus puolestaan tarkoittaa, että henkilö ei oma-aloitteisesti kerro asiasta, mutta mikäli hän lausuu asiasta jotakin tai vastaa kuulustelijan kysymykseen, täytyy hänen pysyä totuudessa. Suomessa todistajalla on positiivinen totuusvelvollisuus, ja vastaavasti asianomistajalla negatiivinen.¹⁴

2.2.3 Vaitiolo velvollisuus

Oikeudenkäymiskaassa on säädetty virkamiehen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön, lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön, sekä oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen vaitiolo velvollisuudesta todistajana toimiessaan. Myös valtiosalai-

¹² Esitutkintalaki 22.7.2011/805 7:8, voimassa 1.1.2014, jatkossa ETL

¹³ Niemi-Kiesiläinen 2000, 33

¹⁴ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 27, 31

suus, eli jokaisen ihmisen velvollisuus pitää valtion turvallisuutta koskeva seikka salassa, sisältyy tähän pykälään¹⁵. Papin vaitiolovelvollisuudesta on säädetty erikseen.

Virkamiehen vaitiolovelvollisuus koskee vain virkasalaisuuksia, eli asioita, jotka ovat tulleet esille virantoimituksessa, ja jotka on määritelty salaisiksi. Tällaisten asioiden osalta vaitiolovelvollisuus jatkuu senkin jälkeen, kun henkilö ei enää ole samassa asemassa, kuin missä tiedon saatuaan oli.

Lääkärin ja muun terveydenhuollon ammattihenkilön vaitiolovelvollisuus koskee potilaiden asioita. Muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä tarkoitetaan esimerkiksi kätilöä ja apteekkaria.¹⁶ Lääkärin ja potilaan välinen luottamussuhde on Suomessa vahvassa asemassa, ja se tarkoittaaakin, että potilas voi luottaa siihen, ettei todistajaksi kutsuttu lääkäri tuo esille hänen luottamuksellisia asioitaan. Potilaan ei tarvitse erikseen pyytää lääkärin vaitioloa, vaan tämä vaitiolovelvollisuus koskee automaattisesti kaikkia tietoja, jotka lääkäri asemassaan on potilaasta saanut. Lääkäri saa kuitenkin todistaa potilastaan koskevassa asiassa, mikäli tämä antaa siihen luvan.¹⁷ On mahdollista, että lääkäri kutsutaan oikeuteen kuultavaksi myös ainoastaan tämän asiantuntijuuden vuoksi, jolloin häntä pyydetään kertomaan jostakin osaamisalaansa liittyvästä aiheesta tai toimenpiteestä yleisluontoisesti ja abstraktisti, liittämättä asioita mitenkään potilaaseen.

Tuomioistuimella on mahdollisuus murtaa lääkärin vaitiolovelvollisuus, mikäli kyseessä on rikos, josta enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yritys tai osallisuus. Tällaisissa tilanteissa lääkäri voidaan siis velvoittaa todistamaan myös salassapidettävistä asioista. Kyseinen vaitiolovelvollisuuden murtaminen on mahdollista jo esitutkinnassa samoin edellytyksin.¹⁸

Oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen vaitiolovelvollisuus koskee asioita, joita hänen päämiehensä on hänelle kertonut. Oikeudenkäyntiavustaja saa kuitenkin todistaa oikeudessa, mikäli hänen päämiehensä antaa siihen luvan¹⁹. Oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen vaitiolovelvollisuus voidaan murtaa sekä esitutkinnassa että tuomiois-

¹⁵ OK 17:23

¹⁶ OK 17:23

¹⁷ Frände ym. 2012

¹⁸ OK 17:23 ja ETL 7:8

¹⁹ Helminen ym. 2012, 536

tuimessa samoin edellytyksin kuin lääkärin. Tätä vaitiolovelvollisuutta ei kuitenkaan voida murtaa, mikäli henkilö toimii rikoksesta epäillyn tai syytetyn avustajana.²⁰

Kirkkolaissa säädetään papin vaitiolovelvollisuudesta. Pappi on vaitiolovelvollinen vain sellaisista asioista, jotka ovat tulleet hänen tietoonsa ripin tai sielunhoidon yhteydessä²¹. Pappi koskeva vaitiolovelvollisuus on erittäin vahva, sillä sitä ei voi murtaa. Mikäli papille ilmenee ripissä tai sielunhoidossa suunnitelma jostakin törkeästä rikoksesta, täytyy hänen kehottaa ripittäytynyttä henkilöä menemään viranomaisten puheille kertomaan asiasta. Mikäli tämä törkeä rikos kohdistuu johonkin henkilöön, voi pappi kehottaa kertomaan viranomaisten sijaan myös tälle vaarassa olevalle henkilölle. Jos ripittäytynyt henkilö ei itse suostu ilmaisemaan tietojaan viranomaisille, on pappi siihen velvollinen. Hän ei saa kuitenkaan paljastaa ripittäytyjän henkilöllisyyttä millään tavalla.²² Tällaisen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on rikos, ja siitä voi seurata syyte törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä²³.

2.3 Oikeudet

2.3.1 Oikeus kieltäytyä todistamasta

Koska kaikkia Suomessa olevia koskee yleinen todistamisvelvollisuus, ei kukaan voi kieltäytyä siitä. Henkilöllä on kuitenkin oikeus käyttää niin sanottua kokonaankieltäytymisoikeutta, eli kieltäytyä todistamasta, mikäli hän on tai on ollut avioliitossa tai kihloissa asianosaisen kanssa, tai mikäli asianosaisena on hänen lähisukulaisensa. Lähisukulaisella tarkoitetaan vanhempia, lapsia, sisaruksia sekä näiden nykyisiä ja entisiä aviopuolisoita. Myös ottolapset ja -vanhemmat ovat oikeutettuja kieltäytymään todistamasta.²⁴ Mikäli asia koskee lähiomaista, ketään ei siis voida pakottaa todistamaan. Tällä kunnioitetaan jokaisen ihmisen perusoikeuksia ja yksityisyyttä.

²⁰ OK 17:23

²¹ Kirkkolaki 26.11.1993/1054 5:2

²² Kirkkolaki 5:2

²³ Rikoslaki 19.12.1889/39 15:10, jatkossa RL

²⁴ OK 17:20

Nykyisessä lainsäädännössä ei ole mainintaa siitä, kuuluuko kokonaankieltäytymisoikeus myös avopuolisolle, sillä tältä osin lainsäädäntö on niin vanha, ettei avoliittoja juuri tunnettu. Nykypäivänä avoliitot ovat kuitenkin hyvin yleisiä, joten lain sanamuodon päivittäminen tulee varmasti kyseeseen lähivuosina. Avoliitto ja kihlaus ovat molemmat Suomessa kahden henkilön keskinäisiä sopimuksia vailla mitään virallista ilmoitusta, osoitusta tai oikeusvoimaa, joten sen perusteella avopuolisolle tulisi taata kokonaankieltäytymisoikeus kuten kihlatullekin.

Oikeuskäytännössä on kuitenkin tapauksia, joissa avoliitto on rinnastettu avioliittoon tai kihlaukseen kokonaankieltäytymisoikeuden osalta, vaikka lainsäädännössä ei siis suoraan vielä näin olekaan. Esimerkiksi Vaasan hovioikeudessa tehdyn päätöksen perusteissa todetaan, että epäilty A:n ja todistajaksi kutsutun B:n pitkäaikainen avoliitto ja yhteiset lapset olivat peruste rinnastaa heidän perhe-elämänsä avioliittoon, eikä B:tä sen perusteella voitu kuulla A:n asiassa todistajana²⁵.

Mikäli asianosaisen kokonaankieltäytymiseen oikeutettu läheinen henkilö kuitenkin haluaa todistaa, voi hän sen tehdä, eikä valintaa tarvitse perustella mitenkään. Jos henkilö päättää todistaa lähiomaistaan koskevassa asiassa, häntä koskevat samat totuusveloitteet kuin muitakin todistajia.²⁶ Tällainen kieltäytymiseen oikeutettu henkilö, joka on todistanut esitutkinnassa, voi kuitenkin vielä oikeuden istunnossa kieltäytyä todistamasta, eikä hänen esitutkinnassa antamaansa lausuntoa voida tällöin käyttää oikeudenkäyntiaineistona. Myöskään häntä esitutkinnassa kuullutta virkamiestä ei voida kuulla oikeudessa koskien todistajan kuulemisen sisältöä.²⁷

2.3.2 Vaitiolo-oikeus

Vaitiolo-oikeus tarkoittaa todistajan oikeutta olla vastaamatta joihinkin kysymyksiin ja olla paljastamatta joitakin seikkoja, mikäli hänen todistuksensa aiheuttaisi henkilölle itselleen tai hänen lähiomaiselleen syytteen. Myös liike- ja ammattisalaisuudet sekä tiedotusvälineiden lähdesuoja ovat perusteita, joiden nojalla voi kieltäytyä vastaamasta

²⁵ Vaasan HO 30.8.2013/948

²⁶ Helminen ym. 2012, 532

²⁷ KKO:1995:66

kuulustelijan kysymyksiin.²⁸ Liikesalaisuuksilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi yrityksen taloudellisia tietoja, jonkin tuotteen valmistusmenetelmiä tai markkinointisuunnitelmia. Tiedotusvälineiden lähdesuoja puolestaan tarkoittaa median edustajien oikeutta suojata tietolähteensä.²⁹

Liike- ja ammattisalaisuuksien suoja tai tiedotusvälineiden lähdesuoja eivät kuitenkaan aina anna todistajalle oikeutta vaitioloon, sillä nämäkin suojat voidaan murtaa sekä tuomioistuimessa että esitutkinnassa. Todistava henkilö voidaan velvoittaa vastaamaan esimerkiksi lähdesuojan alaisiin kysymyksiin, tai hänet voidaan velvoittaa esittämään tutkinnan kannalta merkittävää todistusaineistoa, mikäli selvitettävänä olevasta rikoksesta voi seurata vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus.³⁰ Muissa kuin tällaisia törkeitä rikoksia koskevissa tapauksissa henkilöä ei voida velvoittaa vastaamaan vaitiolo-oikeuden alaista asiaa koskeviin kysymyksiin.

²⁸ OK 17:24§

²⁹ Tolvanen & Kukkonen 2011, 131

³⁰ OK 17:24§ ja ETL 7:8§

3 TODISTAJAN KUULEMINEN

3.1 Alustava puhuttelu

Alustava puhuttelu tarkoittaa yleensä poliisin tekemää henkilöiden puhutusta, jolla tapahtumaa pyritään selvittämään ja hahmottamaan. Tällainen puhuttelu voi tapahtua esimerkiksi poliisipartion saapuessa epäillylle rikospaikalle, tai kun partio soittaa ilmoituksen tehneelle henkilölle tai asianomistajalle. Nimensä mukaisesti puhuttelu on alustava, eivätkä henkilöiden asemat mahdollisessa tulevassa tutkinnassa ole välttämättä vielä selvillä. Alustavan puhuttelun tarkoitus on ottaa selkoa myös siitä, keitä asiassa kannattaa mahdollisesti kuulustella, ja mihin tutkintaa kannattaa suunnata³¹.

Mikäli henkilön asema alustavan puhuttelun aikana ilmenee, täytyy se ilmoittaa hänelle mahdollisimman pian. Tällöin henkilöä koskevia kyseisen, määritellyn aseman mukaiset oikeudet ja velvollisuudet.³² Mikäli esimerkiksi rikoksen nähnyttä henkilöä puhutellaan rikospaikalla, ja selviää että hän on todistajan asemassa, täytyy hänelle ilmoittaa todistajaa koskevasta yleisestä todistamisvelvollisuudesta, mahdollisesta vaitiolo-oikeudesta tai -velvollisuudesta, sekä häntä koskevasta totuusvelvoitteesta. Henkilön asema voi kuitenkin selvittelyn edetessä muuttua, vaikkapa todistajasta asianomistajaksi, ja aseman muuttumisen myötä myös oikeudet ja velvollisuudet muuttuvat uuden aseman mukaisiksi. Aseman muuttumisesta täytyy myös kertoa niin pian kuin se on mahdollista.

Alustavasti puhuteltaessa kuultavaa on kohdeltava asiallisesti ja rauhallisesti. Kaikkia esitutkintalaissa esitettyjä varsinaista kuulemista koskevia vaatimuksia ei tarvitse ottaa huomioon alustavassa puhuttelussa - näin ollen puhuttelu on vapaamuotoisempaa kuin varsinainen kuuleminen.³³ Puhuttelevan poliisiviranomaisen on kuitenkin syytä noudattaa hyviä tapoja ja kunnioittaa puhuteltavan mahdollista vaitiolo-velvollisuutta ja -oikeutta. On myös selvää, ettei puhuttelussa saa painostaa, johdatella tai käyttää muita sopimattomia menettelytapoja puhutettavaa henkilöä kohtaan.³⁴

³¹ Helminen 2007, 227

³² Helminen ym. 2012, 35

³³ Helminen ym. 2012, 35-36

³⁴ ETL 7:20

3.2 Kuuleminen esitutkinnessa

3.2.1 Noudatettavat periaatteet

Tasapuolisuusperiaate

Esitutkinnessa tutkintaa toimittavan poliisin täytyy noudattaa tasapuolisuus- eli objektiiviteettiperiaatetta, mikä tarkoittaa, että hänen täytyy kohdella kaikkia henkilöitä tasapuolisesti. Tätä periaatetta pidetään erittäin tärkeänä, ehkä jopa keskeisimpänä koko esitutkinnessa. Kaikki asiaan vaikuttavat seikat, olosuhteet sekä vaihtoehdot on otettava huomioon.³⁵ Henkilöiden kohtelevinen tasapuolisesti tarkoittaa myös sitä, että kaikkia kohdellaan asiallisesti, eikä ketään syrjitä. Esitutkintaa tekevät poliisit ovat myös virkamiehiä, ja heidän täytyy toimia sen mukaisesti. Tasapuolisuusperiaatetta turvaavat muun muassa Suomen perustuslaki sekä esitutkintalaki³⁶.

Syyttömyysolettama

Esitutkinnan toinen tärkeä periaate on nimeltään syyttömyysolettama. Se tarkoittaa, ettei ketään saa pitää syyllisenä, ja rikoksesta epäiltyä on esitutkinnan aikana kohdeltava syyttömänä³⁷. Esitutkintaviranomaisen ei pidä arvailla tai ennakoita mahdollista tuomioistuimen ratkaisua, vaan hänen velvollisuutensa on selvittää kyseessä oleva rikos perusteellisesti³⁸. Tutkinnessa on otettava huomioon seikat sekä rikoksesta epäillyn puolesta että vastaan. Tämä periaate on tärkeää muistaa todistajia kuultaessa ja heille kysymyksiä esitettäessä, jotta välttyttäisiin johdattelulta.

Vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate

Esitutkinnan aikana kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin se on välttämättömyyden kyseisen asian ratkaisemiseksi, eikä kenellekään saa aiheutua tarpeetonta haittaa³⁹. Vähimmän haitan periaate huomioidaan niin pakkokeinojen käytössä kuin myös tavanomaisissa esitutkinnan toimissa; päämääränä on, ettei esimerkiksi todistajana kuultavalle aiheudu tarpeetonta haittaa tai vaivaa kuulusteluun saapumisesta.

³⁵ Helminen 2007, 243

³⁶ Perustuslaki 6§ ja ETL 4:1

³⁷ ETL 4:1-2

³⁸ Helminen 2007, 245

³⁹ Poliisilaki 22.7.2011/872 1:4, voimassa 1.1.2014, jatkossa PoIL

Hienotunteisuusperiaate liittyy olennaisesti vähimmän haitan periaatteeseen. Hienotunteisuusperiaate takaa sen, että esitutkinnan asianosaisia kohdellaan hienotunteisesti ja tahdikkaasti, saattamatta ketään aiheettomasti epäluulon alaiseksi tai aiheuttamatta kellenkään vahinkoa⁴⁰. Hienotunteisuusperiaate on otettu omana pykälänään myös 1.1.2014 voimaan tuleviin uusiin esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin⁴¹.

Suhteellisuusperiaate

Esitutkinnassa saatetaan käyttää toimenpiteitä, joilla puututaan henkilön oikeuksiin. Näitä toimenpiteitä on punnittava sen mukaan, mikä on tarkoituksenmukaista tavoiteltuun päämäärään nähden⁴². On esimerkiksi pohdittava, onko jonkin pakkokeinon käyttämisestä aiheutuva oikeuden loukkaaminen perusteltua, jos tätä keinoa käyttämällä saadaan olennaista tietoa tai näyttöä selvittettävänä olevasta rikoksesta. On huomioitava myös kohteena olevan henkilön ominaisuudet, kuten terveydentila ja ikä⁴³.

3.2.2 Kuulemisen eteneminen

Henkilöt, joilla saattaa olla tärkeitä tietoja tai havaintoja rikoksesta, voidaan kutsua esitutkintakuulusteluihin. Todistajalle on varsinaisen kuulemisen alkaessa ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Hänelle on siis ilmoitettava, että häntä kuullaan todistajana. Mikäli asema jostain syystä kesken kuulemisen muuttuu, on siitä ilmoitettava niin pian kuin mahdollista.⁴⁴ Jokaisesta kuulustelusta tehdään kuulustelupöytäkirja osaksi esitutkintapöytäkirjaa. Vaikka todistamaan kutsutulla ei olisi juuri mitään sanottavaa tai mahdollisessa lisäkuulustelussa lisättävää aiempiin lausuntoihin, täytyy pöytäkirja tehdä.

Todistajat pyritään kuulemaan mahdollisimman pian tapahtumien jälkeen, jotta heidän muistikuvansa ja havaintonsa tapahtumista olisivat vielä tarkkoja ja hyvässä muistissa. Esitutkinnan edetessä todistajia voidaan kuulla myös uudelleen, ja esittää tällöin mahdollisia tarkentavia kysymyksiä, mikäli se on tarpeen. Tällaiset mahdolliset lisäkuulustelut voidaan esitutkinnan aikana tehdä esimerkiksi puhelimitse, mikäli kysyttävänä

⁴⁰ Helminen 2003, 246

⁴¹ ETL 4:6 ja Pakkokeinolaki 22.7.2011/806 1:4, voimassa 1.1.2014, jatkossa PKL

⁴² Pölonen 2003, 333

⁴³ PoL 1:3 ja ETL 4:4

⁴⁴ ETL 7:10

asiana on vain jokin pieni täsmennys aiempaan lausumaan. Todistajankertomukset pyritään kuitenkin ottamaan todistajilta mahdollisimman kattavasti jo heti alkuun, ettei niitä tarvitsisi uusia ja tarkentaa moneen kertaan. Varsinkin sellaisessa tapauksessa, että varsinaisia avaintodistajia, eli niitä, jotka tapahtuneesta parhaiten osaavat kertoa, on useita, voi uusintakuulusteluiden järjestäminen olla työlästä.

Yleensä todistajankuulustelu tapahtuu kutsumalla todistaja virka-aikana poliisiasemalle tutkijan kuultavaksi. Joissain tapauksissa, mikäli tutkija katsoo sen asianmukaiseksi, todistajaa voidaan kuulla puhelimitse. Tällöin täytyy kuitenkin varmistua siitä, ettei puhelimitse kuuleminen vaaranna esitutkinnan luotettavuutta⁴⁵. Todistajan kuulustelu on mahdollista ottaa vastaan virka-ajan ulkopuolella vain erityistapauksissa⁴⁶.

Todistajan, niin kuin kenen tahansa kuultavan, on mahdollista pyytää kuulusteluunsa paikalle myös kuulustelutodistaja, joka on yleensä toinen poliisi. Erillisestä pyynnöstä todistajankuulusteluun voidaan ottaa mukaan myös tukihenkilö, mikäli hänen läsnäolonsa ei vaikeuta tutkintaa tai vaaranna salassapitovelvollisuutta.⁴⁷

Ennen varsinaisen todistajankuulustelun alkamista tarkistetaan kuultavan henkilö- ja yhteystiedot ja käydään niin sanottu aloituskeskustelu. Tässä keskustelussa on tarkoitus selittää todistajalle todistamiseen liittyvistä perusasioista, kuten häntä koskevasta totuusvelvollisuudesta, eli siitä, että hänen täytyy puhua totta, ja kertoa salaamatta kaikki asiat tapahtumiin liittyen. Hänelle on kerrottava myös totuusvelvollisuuden rikkomisesta, perättömästä lausumasta ja sen seurauksista. Kuulustelijan täytyy myös kysyä onko todistajalla jokin syy, jonka perusteella hän voisi kieltäytyä tai olisi velvoitettu kieltäytymään todistamasta. Hänelle on selkeästi kerrottava mitä tällaiset syyt voivat olla.⁴⁸ Näistä asioista voidaan kirjata lauseke laadittavan kuulustelupöytäkirjan alkuun.

Kuulustelijan on hyvä selvittää kuultavan todistajan kuulustelutilanteeseen tai havainnointikykyyn mahdollisesti vaikuttavat olosuhteet⁴⁹. Mikäli todistaja on esimerkiksi humalassa tai muiden päihteiden vaikutuksen alainen, ei häntä voida kuulla muuten kuin perustellusta syystä. Tämä tarkoittaa lähinnä sellaista tilannetta, jossa asian selvit-

⁴⁵ ETL 7:1

⁴⁶ ETL 7:5

⁴⁷ ETL 7:11-12

⁴⁸ Helminen 2007, 234

⁴⁹ Helminen 2007, 234

täminen selvästi vaarantuisi kuulustelun lykkääntyessä myöhemmäksi.⁵⁰ Mikäli henkilöä kuullaan päihtyneenä, täytyy siitä tehdä merkintä kuulustelupöytäkirjaan. On myös merkittävä syy sille, että kuuleminen on tehty kuultavan ollessa päihtynyt. Lisäksi henkilölle on annettava myöhemmin mahdollisuus tarkistaa lausuntonsa ja tehdä siihen tarvittavia lisäyksiä tai korjauksia⁵¹. Yleensä, tilanteen niin salliessa, päihtyneiden todistajien kanssa käydään vain alustava puhuttelu, ja varsinainen todistajanlausunto otetaan myöhemmin, kun henkilö on selvinnyt päihtymystilastaan.

Kuulustelijalla on paljon vastuuta kuulustelutilanteessa. Kuulustelijan on oltava tapauksen suhteen melko objektiivinen, ja pyydettävä todistajaa kertomaan kaiken mitä asiasta tietää, ohjaamatta häntä mihinkään suuntaan. Todistajalta otetaan yleensä ensin vapaa ja oma-aloitteinen kertomus tapahtumista, ja sen jälkeen, mikäli on tarpeen, kuulustelija esittää joitakin tarkentavia ja täsmentäviä kysymyksiä. Aina todistaja ei osaa antaa oma-aloitteista kertomusta, jolloin kuulustelijan on täytynyt miettiä hyviä kysymyksiä jo valmiiksi. Kysymykset eivät saa olla millään lailla johdattelevia, suuntaavia tai painostavia todistajan kannalta, sillä tutkijan tavoite on saada asiasta kokonaiskuva, ja mahdollisimman paljon näyttöä. Näyttöä selvitetään esitutkinnassa sekä mahdollisen rikoksesta epäillyn puolesta että vastaan.

Jos todistajalla on hallussaan todistusaineistoa, tai tiedossaan jokin asiaan liittyvä olennainen seikka, on hän lain nojalla velvollinen esittämään sen esitutkinnassa. Mikäli käy ilmi, että todistajalla on jotakin tällaista olennaista tietoa, mutta hän kieltäytyy ilmaisemasta sitä, voidaan todistajankuulustelu suorittaa tuomioistuimessa.⁵² Tällöin puhutaan niskoittelevasta todistajasta. Tuomioistuimessa kuultaessa todistajaa kohtaan voidaan käyttää pakkokeinoja, kuten uhkasakkoa tai painostusvankeutta, jotta tämä saataisiin puhumaan tai luovuttamaan salaamansa todistusaineisto⁵³. Kuulustelun suorittaminen tuomioistuimessa kuitenkin edellyttää, että mainittu seikka tai aineisto, jota todistaja salailee, on olennainen ja tärkeä rikoksen oikeudenmukaisen ratkaisemisen kannalta.

Mikäli todistajaa uhkaillaan tai on uhkailtu käsiteltävänä olevan asian tiimoilta, on kynnyksien ilmaisemiseen varmasti korkea. Painostuskeinojen käyttö on kuitenkin mahdollista myös pelkäävien todistajien kohdalla, mikäli he salaavat tietoja ilman lakiin

⁵⁰ ETL 7:3

⁵¹ Helminen 2007, 228

⁵² ETL 7:9

⁵³ OK 17:37

kirjattua perustetta. Todistamasta kieltäytyvä todistaja voi siis pahimmassa tapauksessa joutua passitetuksi painostusvankeuteen, jolla häntä yritetään saada täyttämään velvollisuutensa⁵⁴. Tämä on mahdollista vaikka todistajan niskoittelun ja kieltäytymisen syynä olisi pelko siitä, että hänelle tai hänen läheisilleen tapahtuu jotain.

Esitutkintalaki määrittää erityisaseman alle 18-vuotiaille kuultaville. Mikäli kuulusteltava on alaikäinen, täytyy paikalla olla kuulustelutodistaja. Kuulustelutodistaja on yleensä toinen poliisi, mutta hänen sijastaan paikalla voi olla nuoren henkilön edustaja, avustaja, tai sosiaaliviranomainen.⁵⁵ Alle 15-vuotiasta kuultaessa hänen huoltajallaan tai laillisella edustajallaan on aina oikeus olla läsnä. Tällaisen henkilön läsnäolo voidaan kuitenkin evätä, mikäli häntä epäillään rikoksesta, jonka johdosta lasta kuullaan.⁵⁶ Lasta tai nuorta kuultaessa kuulustelukertomus on aina tallennettava videolle tai muulle kuvatai äänitallenteelle, jos kyseistä kertomusta aiotaan käyttää todisteena oikeudenkäynnissä, eikä lasta tai nuorta itseään voida siellä henkilökohtaisesti kuulla.⁵⁷ Mikäli tallennetta käytetään, on rikoksesta epäillylle annettava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuulustellulle alaikäiselle.

Kuulustelusta laadittavasta pöytäkirjasta täytyy ilmetä kuulustelun aika, paikka, läsnä olevat henkilöt, sekä kuulustelun eteneminen. Mikäli kuulustelu tehdään puhelimitse, täytyy se merkitä myös. Pöytäkirjaan kirjataan todistajan antama kertomus, mahdolliset tutkijan esittämät kysymykset ja kuultavan vastaukset niihin. Kuulustelupöytäkirja tehdään sellaisissakin tilanteissa, joissa kuultavalla ei olisi mitään sanottavaa koko asiasta. Mikäli henkilöä täytyisi kuulla jossakin asiassa, mutta hän vastaisi kaikkiin kysymyksiin ”en tiedä” tai ”en muista”, täytyisi siitä silti tehdä kuulustelupöytäkirja.

Kuulustelun lopuksi pöytäkirja annetaan todistajalle luettavaksi, ja hän saa tarkistaa onko siihen kirjattu oikeellisesti kaikki hänen ilmaisemansa asiat. Mikäli kuultava haluaa korjata jotain, tehdään korjaus, ja pöytäkirja luetaan uudelleen läpi. Kun todistaja on lukenut pöytäkirjan ja todennut sen paikkansapitäväksi, pöytäkirja allekirjoitetaan. Allekirjoitukset otetaan kuultavalta, kuulustelijalta, sekä mahdolliselta kuulustelutodistajalta. Tämän jälkeen pöytäkirjaan ei voida enää tehdä muutoksia⁵⁸. Mikäli todistaja

⁵⁴ Lardot & Calin 2012

⁵⁵ ETL 7:11

⁵⁶ ETL 7:14

⁵⁷ Oikeusministeriö 2006, 15

⁵⁸ ETL 9:2

muistaa jonkin tapahtumiin liittyvän seikan, jota ei kuulustelussa tuonut ilmi, voidaan hänet kuulla uudelleen.

Kuulustelupöytäkirja lisätään esitutkintapöytäkirjaan, ja kun se valmistuu kokonaisuudessaan, siirretään asia syyttäjälle. Syyttäjä voi pyytää asiassa mahdollista lisätutkintaa, mikäli kokee, että asianosaisia tai todistajia täytyisi asian selvittämiseksi kuulla vielä jostakin tietystä teemasta tarkemmin. Tällöin todistajaa kuullaan uudelleen syyttäjän haluamasta aiheesta ja laaditaan uusi kuulustelupöytäkirja lisätutkintapöytäkirjan osaksi.

3.3 Kuuleminen oikeuden istunnossa

Ennen rikosasian pääkäsittelyä asianosaiset ilmoittavat tuomioistuimelle, keitä he haluavat kutsua kuultavaksi todistajina. Tuomioistuin kutsuu nämä henkilöt istuntoon joko kirjeitse tai haastemiehen kutsumana. Kutsussa todistajalle ilmoitetaan pääkäsittelyn aika ja paikka, sekä ilmaistaan velvollisuus saapua paikalle uhkasakon nojalla. Todistajan on aina saavuttava henkilökohtaisesti paikalle.⁵⁹ Jo pelkkä kutsu saa todistajan varmasti miettimään käsiteltävää asiaa, ja muistelemaan millaisia havaintoja hänellä asiasta on, mutta tuomioistuin saattaa myös kutsussa kehottaa henkilöä palauttamaan asioita mieleen ennen asian pääkäsittelyä.

Monesti oikeudenkäynnin alkaessa kaikki asiaan liittyvät henkilöt kutsutaan saliin sisälle, jotta voidaan todentaa heidän läsnäolonsa. Tämän jälkeen todistajia pyydetään siirtymään ulkopuolelle. Todistaja joutuu odottamaan istuntosalin aulassa siihen asti, kunnes hänet kutsutaan sisälle antamaan lausuntonsa asiassa. Todistajat odottavat samassa aulassa asianosaisten kanssa, ellei muuta ole sovittu tai järjestetty⁶⁰. Näistä mahdollisista erityisjärjestelyistä kerrotaan myöhemmin tuomioistuimessa käytettäviä todistajan-suojelukeinoja koskevassa luvussa 5.2.5.

Todistaja on varsinaisessa pääkäsittelyssä läsnä vain sen ajan, kuin hänen todistuksensa kestää. Hänen on kuitenkin odotettava oikeuspaikalla siihen asti kunnes hänelle annetaan lupa poistua, vaikka hän olisikin jo antanut todistajankertomuksensa. Tuomioistuin

⁵⁹ Helminen 2007, 160

⁶⁰ Oikeusministeriö 2006, 18

voi esimerkiksi haluta tarkistaa jonkin asian todistuskertomuksesta, jolloin todistaja voidaan kutsua uudelleen istuntosaliin, ja tällöin hänen täytyy olla edelleen paikalla.⁶¹

Istuntosaliin kutsutaan nimeltä. Todistamaan saapuessaan todistajalle selvitetään miksi hänet on oikeuteen kutsuttu, ja kerrotaan mistä asiassa on kyse. Tämän jälkeen todistajalta kysytään hänen henkilötietonsa ja varmistetaan, koskeeko häntä mahdolliset todistamisvelvollisuutta rajoittavat tekijät, tai onko olemassa seikkoja, jotka voivat vaikuttaa henkilön uskottavuuteen todistajana. Tällainen uskottavuuteen vaikuttava seikka voi olla esimerkiksi palvelussuhde asianosaiseen, ja tällainen seikka on siten merkittävä oikeudenkäynnistä tehtävään pöytäkirjaan.⁶²

Vaikka todistamaan kutsutulla henkilöllä olisikin oikeus kieltäytyä todistamasta esimerkiksi sukulaisuussuhteeseen vedoten, täytyy hänen kutsun saadessaan saapua oikeuden istuntoon. Mikäli tällainen henkilö päättää todistaa ja täten luopua kokonaankieltäytymisoikeudestaan, tulee hänen puhua totta.⁶³

Todistajan tietojen tarkistamisen jälkeen todistava henkilö vannoo todistajanvalan tai antaa todistajanvakuutuksen, riippuen siitä kuuluuko hän seurakuntaan vai väestörekisteriin. Vala tai vakuutus otetaan vain kerran, vaikka todistaja kutsuttaisiinkin uudelleen todistamaan samassa asiassa myöhemmin. Todistajanvalaa tai -vakuutusta ei oteta alle 15-vuotiaalta, henkisesti häiriintyneeltä tai kokonaankieltäytymiseen oikeutetulta todistajalta.⁶⁴

Todistajan vala:

Minä N.N. lupaan ja vannon kaikkivaltiaan ja kaikkietävän Jumalan kautta, että minä todistan ja kerron kaiken totuuden tässä asiassa siitä mitään salaamatta tai siihen mitään lisäämättä taikka sitä muuttamatta.

Todistajan vakuutus:

Minä N.N lupaan ja vakuutan kunnian ja omantuntoni kautta, että mitä todistan ja kerron kaiken totuuden tässä asiassa siitä mitään salaamatta tai siihen mitään lisäämättä taikka sitä muuttamatta.⁶⁵

⁶¹ Helminen 2007, 160

⁶² Jokela 2008, 523

⁶³ Oikeusministeriö 2013

⁶⁴ Jokela 2008, 524-525

⁶⁵ OK 17:29

Valan tai vakuutuksen antamisen jälkeen tuomari muistuttaa valan tai vakuutuksen merkityksestä, eli siitä, että todistajan täytyy pysyä ehdottomasti totuudessa lausueessaan asiasta jotain. Tuomari muistuttaa todistajaa myös usein siitä, että mikäli todistaja kertoo jostain muualta kuulemaansa asiaa, tai esittää omia johtopäätöksiään, täytyy hänen selvästi kertoa se, ja tehdä ero faktojen ja omien johtopäätösten välille.

Mikäli henkilö ei suostu todistamaan tai antamaan todistajanvalaa tai -vakuutusta, eikä hänellä ole kieltäytymiseen oikeuttavaa perustetta, voidaan käyttää pakkokeinoja painostamaan häntä täyttämään todistamisvelvollisuutensa. Näitä pakkokeinoja ovat jo aiemmin mainitut uhkasakko sekä painostusvankeus. Todistajalla on oikeus valittaa näistä pakkokeinoista.⁶⁶

Mikäli todistaja on kuulemisensa jossakin vaiheessa oikeutettu olemaan vastaamatta kysymykseen, ilmoittaa oikeuden puheenjohtaja siitä hänelle. Oikeuden puheenjohtajan, eli tuomarin, on samalla myös muistutettava todistajaa pysymään totuudessa, mikäli hän päättää kysymykseen vastata.⁶⁷

Todistajalla saa olla mukana oma kirjallinen muistiinpano asioiden mieleenpalauttamiseksi, mutta ainoastaan mikäli se on tarpeen asioiden johdonmukaisesti kertomisen vuoksi. Koko todistajankertomusta ei voi siis lukea paperilta. Muistiinpanojen salliminen on tapauskohtaista, mutta jos todistajan täytyy muistaa paljon esimerkiksi päivämääriä tai nimiä, ovat muistiinpanot tarkoituksenmukaisia.⁶⁸ Pienemmissä jutuissa muistiinpanoja harvemmin tarvitaan.

Todistajaa kuulustelelee ensin asianosainen, joka on nimennyt hänet todistajaksi, jollei tuomioistuin toisin määrää. Tätä ensimmäistä kuulustelua kutsutaan pääkuulusteluksi. Mikäli todistajan on nimennyt kumpikin asianosainen, tai jos tätä ei ole nimennyt kumpikaan, kuulustelun aloittaa tuomioistuin, ellei toisin sovita⁶⁹. Todistajan täytyy yleensä aluksi esittää tietonsa oma-aloitteisesti ja omin sanoin.

⁶⁶ Helminen 2007, 153

⁶⁷ OK 17:28

⁶⁸ Pölönen 2003,454

⁶⁹ Jokela 2008, 530

Todistajalle esitetään kysymyksiä tarpeen vaatiessa. Mikäli kysymyksiä esitetään, ne eivät saa olla millään lailla johdattelevia tai ennakoivia⁷⁰. Todistajaa on myös kohdeltava kunnioittavasti, eikä häntä saa painostaa. Tätä asianmukaista kuulustelutapaa valvoo tuomari.⁷¹ Tuomari puuttuu tarvittaessa todistajan kuulemiseen, mikäli havaitsee johdatelua tai painostusta. Tuomari voi myös pyytää tarkennusta, mikäli todistaja ei vastaa hänen mielestään riittävän tarkasti esitettyyn kysymykseen.

Alle 15-vuotiaan tai henkisesti häiriintyneen todistajan kuulee oikeudessa pääsääntöisesti tuomioistuimella, jollei ole erityistä aihetta toimia toisin. Tällaisen henkilön kuuleminen voi tapahtua myös muualla kuin istuntosalissa, mutta asianosaisille on kuitenkin varattava mahdollisuus esittää kysymyksiä kuultavalle.⁷² Kysymykset esitetään yleensä tuomioistuimen välityksellä.

Todistajan nimenneen asianosaisen suorittaman pääkuulustelun jälkeen saa tämän vastapuoli vuoron vastakuulustelulle. Vastapuoli yrittää yleensä kuulustellessaan poimia tämän kertomuksesta ristiriitaisuuksia ja epäkohtia, jotta voisi horjuttaa hänen lausuntonsa merkitystä ja luotettavuutta.⁷³ Yleensä kysytyt asiat ovat melko pikkutarkkoja, ja niillä saatetaan hakea ristiriitoja myös todistajan esitutkinnassa antamiin lausumiin.

Mikäli todistaja kertoo jostakin asiasta eri tavoin kuin esitutkinnassa, voidaan hänen esitutkinnassa antamaansa lausuntoon viitata tältä osin. Muuten esitutkintapöytäkirjaan kirjattua lausuntoa ei voida käyttää todistusaineistona, eikä siihen voida muuten puuttua. Tämä esitutkintapöytäkirjaan viittaaminen on melko yleistä tapauksissa, joiden tutkinnan ja pääkäsittelyn välillä on kulunut pitkä aika. Mikäli esimerkiksi jokin pahoinpitely olisi tapahtunut joulukuussa, todistajaa olisi kuultu asian esitutkinnassa helmikuussa ja pääkäsittely järjestettäisiin syyskuussa, on melko inhimillistä, että asioiden yksityiskohdat saattavat unohtua.

Vastakuulustelun jälkeen tuomioistuimella ja asianosaisilla on mahdollisuus esittää todistajalle tarkentavia kysymyksiä. Tämän uudelleenkuulemisen tarkoituksena on, että

⁷⁰ Frände ym. 2012

⁷¹ Virolainen & Pölönen 2003, 395

⁷² OK 17:21

⁷³ Jokela 2008, 529

todistaja voi vielä esitettyjen kysymysten avulla tarkentaa lausumiaan joiltain osin, tai jopa muuttaa niitä. Nimennyt asianosainen saa esittää kysymyksensä todistajalle ensin.⁷⁴ Näiden mahdollisten lisäkysymysten jälkeen todistaja voi poistua salista. Mikäli oikeus katsoo, ettei häntä enää asian käsittelyssä tarvita, saa hän luvan poistua oikeuspaikalta kokonaan.

Perustellusta syystä todistajaa voidaan pääkäsittelyssäkin kuulla puhelimitse, mikäli se ei vaaranna todistajanlausunnon uskottavuutta. Puhelimitse kuultaessa menetellään niin, että oikeuden puheenjohtaja soittaa todistajalle ja laittaa puhelun kaiuttimelle siten, että kaikki osapuolet kuulevat todistajaa. Todistajalta otetaan samanlainen vala tai vakuutus, joka paikan päälläkin otettaisiin, ja menettely on muutoin samanlainen.

⁷⁴ Frände ym. 2012

4 PERÄTÖN LAUSUMA

Perätön lausuma tarkoittaa, että henkilö antaa väärää tietoa tai salaa olennaista tietoa, ja siten rikkoo totuusvelvollisuutensa häntä kuultaessa. Perättömistä lausumista voidaan tuomita todistaja, asiantuntija tai asianosainen, mutta ei kuitenkaan rikoksesta epäiltyä, sillä totuusvelvollisuus ei koske häntä⁷⁵. Perättömät lausumat ja niistä koituvat seuraamukset on kirjattu rikoslain 15.lukuun.

Mikäli kuka tahansa henkilö, rikoksesta epäiltyä lukuun ottamatta, kertoo esitutkinnan aikana väärää tietoa tai salaa jonkin tärkeän tiedon ilman laillista perustetta, voidaan hänet tuomita perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä. Tällaisesta menettelystä tuomitaan sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.⁷⁶

Jos todistaja, asiantuntija tai todistelutarkoituksessa kuultava asianosainen kertoo rikoksen pääkäsittelyssä väärää tietoa, tai salaa jotain todistajanvalan tai -vakuutuksen nojalla, hän syyllistyy perättömään lausumaan tuomioistuimessa. Tämä koskee myös sellaista todistajaa, joka ei välttämättä ole tuomioistuimen pääkäsittelyssä fyysisesti läsnä, eli mikäli todistajaa kuullaan esimerkiksi videoneuvottelun kautta tai puhelimitse. Perättömästä lausumasta tuomioistuimessa seuraa enintään kolme vuotta vankeutta.⁷⁷

Mikäli henkilön antama perätön lausuma koskee erittäin merkittävää seikkaa, se on annettu vakaasti harkiten, tai mikäli sen perusteella koituu vakava vaara, että tuomioistuimessa tuomittaisiin syytön henkilö, on kyse törkeästä perättömästä lausumasta tuomioistuimessa⁷⁸. Mainitun väärän syytteen vaaran tulee olla erityisen merkittävä, kuten esimerkiksi vankeusrangaistus tai merkittävä taloudellinen seuraamus. Törkeästä perättömästä lausumasta tuomitseminen edellyttää, että teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällaisesta teosta tuomitaan vankeutta vähintään kaksi ja enintään kahdeksan vuotta⁷⁹. Törkeä perätön lausuma koskee vain tuomioistuinmenettelyä, ei esitutkinnassa annettua lausumaa.

⁷⁵ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 31

⁷⁶ RL 15:2

⁷⁷ RL 15:1

⁷⁸ RL 15:3

⁷⁹ RL 15:3

Rikoslaisissa on säädös myös tuottamuksellisesta perättömästä lausumasta. Tuottamukselliseen perättömään lausumaan syylistynyt henkilö on huolimattomuuttaan kertonut väärää tietoa, tai jättänyt olennaisia seikkoja kertomatta esitutkinnassa tai tuomioistuimessa. Tällaisen menettelyn rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.⁸⁰

On mahdollista, että joku yrittää yllyttää toista henkilöä antamaan väärää tietoa joko esitutkinnassa tai tuomioistuimessa. Tällainen yllyttämisen yritys on myös kriminalisoitu, ja tällöin henkilö voidaan tuomita yritetystä yllytyksestä perättömään lausumaan. Siitä rangaistuksena on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.⁸¹

Perättömistä lausumista voi myös selvitä ilman rangaistusta, mikäli henkilö oikaisee väärän lausumansa, tai paljastaa salaamansa seikan vielä saman kuulustelun aikana. Myöskään sellaisessa tilanteessa, jossa kuulusteltava on kuulustelussa salannut tietoa, mutta tehnyt sen vain välttääkseen itse syytteen jostakin rikoksesta, henkilöä ei voida syyttää perättömästä lausumasta.⁸²

⁸⁰ RL 15:4

⁸¹ RL 15:5

⁸² RL 15:13

5 TODISTAJANSUOJELU SUOMESSA

5.1 Todistajien uhkailu ja sen kriminalisointi

Todistajat ovat rikosprosessissa hyvin tärkeässä roolissa, ja tämän vuoksi onkin erittäin tärkeää, että heitä kohdellaan oikeudenmukaisesti ja tarvittaessa suojataan ulkopuoliselta painostamiselta ja uhkaamiselta. Todistajansuojelu tarkoittaa keinoja, joilla todistajia suojellaan tällaisilta ulkoisilta uhilta.⁸³

Todistajia voidaan painostaa tai uhata henkilökohtaisesti, tai uhkaus voidaan osoittaa heidän lähipiiriinsä⁸⁴. Mikäli läheisen ihmisen henkeä, terveyttä tai vaikkapa kotirauhaa uhataan, ei todistamaan kutsuttu henkilö välttämättä uskalla todistaa lainkaan. Todistajia voidaan myös painostaa kertomaan virheellisiä tietoja, muuttamaan kertomustaan, tai salaamaan jokin tietty asia. Todistajien uhkailua voi tapahtua ennen ja jälkeen prosessin, sekä sen aikana.

Todistajan uhkailu ja painostaminen on kriminalisoitu rikoslaisissa vuodesta 1999 alkaen. Ennen kyseistä erityissäännöstä tällaiset rikosilmoitukset kirjattiin muilla nimikkeillä, esimerkiksi laittomina uhkauksina⁸⁵. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamiseksi tulkitaan se, jos todistamaan kutsuttua henkilöä uhataan väkivallalla, ja yritetään siten estää todistaminen tai vaikuttaa todistuksen sisältöön, tai, jos jo todistanutta henkilöä tai tämän läheistä kohtaan käytetään tai uhataan käyttää väkivaltaa sen vuoksi, mitä todistaja on todistaessaan lausunut. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta tuomitaan sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta, mikäli muualla lainsäädännössä ei kyseisestä teosta ole säädetty ankarampaa rangaistusta.⁸⁶ Mikäli uhkauksessa esimerkiksi käytetään väkivaltaa ja törkeän pahoinpitelyn rikostunnusmerkistö täyttyy, käytetään tapauksesta tuomittaessa törkeän pahoinpitelyn rangaistusasteikkoa, sillä siitä on säädetty rikoslaisissa ankarampi rangaistus kuin oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta.

Pirkanmaan poliisilaitos tiedotti törkeästä todistajan uhkailutapauksesta 25.6.2013. Henkilöt olivat tunkeutuneet todistajan kotiin ja törkeästi pahoinpidelleet häntä. Tun-

⁸³ Jokela 2008, 503

⁸⁴ Jokela 2008, 503

⁸⁵ Jansson 2005, 36

⁸⁶ RL 15:9

keutujat anastivat todistajan omaisuutta, ja kuljettivat hänet lopulta auton takakontissa sidottuna eri paikkakunnalle, jossa pitivät vangittuna. Uhrin oli määrä todistaa seuraavana päivänä käräjäoikeudessa rattijuopumusjutussa, jossa syytettynä oli yksi häntä pahoinpidelleistä. Tunkeutujia epäiltiin törkeästä vapaudenriistosta, törkeästä ryöstöstä, törkeästä kotirauhan rikkomisesta ja oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta.⁸⁷ Myöhemmin uutisoitiin, että kyseisen jutun tekijät saivat yhteisrangaistuksena useista teoista noin viiden vuoden vankeusrangaistukset⁸⁸. Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista pidetään törkeänä oikeuden halventamisena ja se varmasti huomioidaan tämänkaltaisten tapausten rangaistuksia pohdittaessa.

5.2 Nykyiset todistajansuojelukeinot

Vaikka Suomesta puuttuukin varsinainen todistajansuojelulainsäädäntö, on olemassa keinoja, joilla todistajan turvallisuutta voidaan suojata. Todistajansuojelukeinot edellyttävät kuitenkin uhkailun ilmaisemista poliisille, sillä ilman ilmoitusta keinoja on hyvin vähän.

Mikäli todistaja pelkää, voi hän itse jo ennen varsinaista todistamista ottaa yhteyttä rikosuhripäivystykseen eli RIKUun. RIKU tarjoaa erilaisia tukipalveluita, kuten keskusteluapua, ohjausta ja neuvontaa oikeudenkäynnissä toimimiseen. Asianomistajille, toisin sanoen uhreille, RIKU tarjoaa tarvittaessa myös tukihenkilön mukaan oikeudenkäyntiin.⁸⁹ Nykyisessä todistajaa koskevassa lainsäädännössä tukihenkilöä ei tunneta vielä muuten kuin alle 15-vuotiaan ja henkisesti häiriintyneen henkilön todistaessa.

5.2.1 Yhteystietojen salaaminen

Koska anonyymi todistaminen ei ole Suomessa mahdollista, saavat asianosaiset aina tietoonsa todistajan nimen. Todistajan yhteystietoja ei kuitenkaan ole välttämätöntä paljastaa. Yhteystietoja ei ole pakko luovuttaa asianosaisille esitutkinnassa, ja ne voidaan jättää merkitsemättä myös haastehakemukseen, mikäli ne ilmoitetaan tuomioistuimelle

⁸⁷ Pirkanmaan poliisilaitos 2013

⁸⁸ Aamulehti 19.9.2013

⁸⁹ Rikosuhripäivystys 2013

jollakin toisella, soveltuvalla tavalla⁹⁰. Todistajan yhteystiedot sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tai tuomion osa voidaan tarpeen vaatiessa myös määrätä salassapidettäväksi⁹¹. Näillä keinoilla vältytään siltä, että rikoksesta epäilty tai syytetty saisi todistajan yhteystiedot selville kyseisistä asiakirjoista.

Suomessa ihmisten yhteystiedot ovat melko helposti saatavilla erilaisten numero- ja osoitepalveluiden avulla. Yhteystietojen luovuttaminen on kuitenkin mahdollista kieltää niin sanotulla luovutuskiellolla, jonka jokainen voi omalta kohdaltaan tehdä ilmoituksella maistraattiin tai Väestörekisterikeskukseen. Tietojen luovutuskieltoa voi siis pyytää kuka tahansa, eikä siihen tarvita mitään perusteita.⁹² Rikoksen todistaja voi siis itse niin halutessaan kieltää tietojensa luovutuksen, mikäli pelkää asianosaisen selvittävän hänen osoitetietonsa.

Suomessa voi hakea myös turvakieltoa, jolla henkilön yhteystiedot salataan väestötietojärjestelmässä niin, että ne ovat vain tietyin edellytyksin viranomaisten saatavilla. Turvakieltoa haetaan maistraatista, ja sen hakeminen edellyttää, että henkilöllä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä turvallisuuden olevan vakavasti uhattuna.⁹³ Vakavasti otettava todistajan uhkaaminen voisi olla tällainen peruste.

5.2.2 Nimen ja henkilötunnuksen muuttaminen

Jokaisen suomalaisen on mahdollista vaihtaa sekä etu- että sukunimensä. Sukunimen vaihto onnistuu toki esimerkiksi avioliittoa solmittaessa, mutta perustellusta syystä se on mahdollista vaihtaa muulloinkin, vedoten johonkin erityiseen seikkaan⁹⁴. Esimerkiksi todistajansuojelutilanteessa sukunimen muuttamista voi hakea vedoten olosuhteisiin. Jokainen suomalainen voi muuttaa myös etunimensä kerran⁹⁵. Kummankin nimen muuttamista haetaan maistraatista.

Henkilötunnuksen muuttaminen vaatii perustellun syyn. Väestörekisterikeskus voi muuttaa henkilötunnusta, jos muuttaminen on ehdottoman välttämätöntä henkilön tur-

⁹⁰ Lardot & Calin 2012

⁹¹ Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370 9§, 24§

⁹² Maistraatti 2013

⁹³ Jansson 2005, 47

⁹⁴ Nihililaki 9.8.1985/694 10§

⁹⁵ Nihililaki 32c§

vallisuuteen tai terveyteen kohdistuvan uhan vuoksi⁹⁶. Tällainen uhka voi tarkoittaa esimerkiksi vakavaa todistajan uhkailua. Poliisi määrittelee sen, onko uhka riittävä henkilötunnuksen muuttamisen perusteeksi.

Sekä nimien, että henkilötunnuksen muuttaminen tuntuu helpolta tavalta suojata uhattua todistajaa. Näistä muutoksista jää kuitenkin aina jäljet rekistereihin ja järjestelmiin, ja niiden kautta uudet nimet ja henkilötunnukset voidaan yhdistää aiempiin, jolloin henkilön turvallisuus ei välttämättä olekaan niin hyvin taattu.

5.2.3 Poliisin keinot todistajan suojelemiseksi

Poliisin tehtävä on rikosten selvittämisen lisäksi myös ennaltaehkäistä ja estää niitä. Siksi poliisilla onkin oltava keinoja myös todistajan turvaamiseksi. Seuraavat poliisin käytössä olevat keinot tarjoavat todistajalle pääosin lyhytaikaista suojaa.

Poliisilla on mahdollisuus pidättää rikoksesta epäilty henkilö ja esittää tätä vangittavaksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, ja jos on syytä epäillä, että epäilty vaikeuttaa asian selvittämistä esimerkiksi yrittämällä vaikuttaa todistajaan ja tämän lausuntoon.⁹⁷ Näin voidaan turvata todistajaa jo pian rikoksen tapahtumisen jälkeen.

Esimerkiksi pahoinpitelytapaus, jossa henkilö A on rikoksesta epäilty. A tietää henkilö B:n nähneen tämän pahoinpitelyn, ja tunnistaneen hänet tekijäksi. Poliisit noutavat A:n kuultavaksi rikoksesta epäiltynä, ja pidättävät hänet, sillä heillä on syytä epäillä A:n vaikeuttavan rikoksen tutkintaa menemällä todistaja B:n puheille. A:ta voidaan myös esittää vangittavaksi, sillä pahoinpitelystä tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta.

Jos todistajaa häiritään uhkailemalla esimerkiksi kotioloissa, on poliisilla oikeus poistaa häiritsevä henkilö paikalta, ja tarvittaessa tehdä jopa kiinniotto⁹⁸. Mikäli edellisen esimerkin pahoinpitelijä A:ta ei kuulustelun jälkeen pidätetä, ja hän tunkeutuu todistaja

⁹⁶ Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 661/2009 12§

⁹⁷ PKL 2:5

⁹⁸ PolL 2:5

B:n kotiin uhkailemaan ja painostamaan tätä tulevan todistajankertomuksen sisällöstä, voivat paikalle soitetut poliisit poistaa A:n paikalta, tai ottaa hänet kiinni mikäli paikalta poistamista ei koeta riittäväksi keinoksi.

Poliisilla on kiinniotto-oikeus myös mikäli henkilön käyttäytymisen tai uhkailun, tai aikaisemman käyttäytymisen perusteella on syytä epäillä tämän syyllistyvän toisen ihmisen henkeen, terveyteen, kotirauhaan, vapauteen tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Poliisi voi myös valvoa paikkaa tai suojella henkilöä mainitun kaltaisen rikoksen estämiseksi.⁹⁹ Jos siis henkilö A uhkailee paikallisessa ravintolassa kovaan ääneen menevänsä pesäpallomailan kanssa näyttämään B:lle kuinka vasikoiville todistajille käy, ja tämän uhkailun kuullut henkilö X soittaa paikalle poliisit, voivat poliisit ottaa A:n kiinni, jos paikalta poistaminen ei ole riittävä keino estää A:ta toteuttamasta uhkaustaan.

5.2.4 Salaiset pakkokeinot

Poliisin on mahdollista kohdistaa todistajaa esimerkiksi puhelimitse uhkailevaan henkilöön salaisia pakkokeinoja, kuten televalvontaa. Salaisten pakkokeinojen käyttö edellyttää harkintaa ja sitä, että niiden käytöllä voidaan olettaa olevan hyötyä rikoksen selvittämisen kannalta. Televalvonta tarkoittaa esimerkiksi tunnistamis- tai sijaintitietojen hankkimista, ja sen toteuttaminen on uuden pakkokeinolain mukaan mahdollista, jos epäilty rikos on toteutettu telepäätelaitetta käyttäen ja siitä voi seurata yli kahden vuoden vankeusrangaistus¹⁰⁰.

Poliisin on samoin edellytyksin mahdollista hakea myös niin sanottuja tolppatietoja. Tolppatiedot tarkoittavat epäillyn rikospaikan läheisyydessä olevan tukiaseman tietoja kyseisen alueen teleliikenteestä, eli esimerkiksi puheluista ja viesteistä. Poliisin täytyy pyytää tuomioistuimelta lupaa sekä televalvonnan aloittamiseen että tolppatietojen hakemiseen.¹⁰¹

Mikäli todistajan uhkailu on tapahtunut esimerkiksi tekstiviestitse, voidaan televalvontaa tai tolppatietoja käyttää, sillä oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta määritelty

⁹⁹ PoL 2:10

¹⁰⁰ PKL 10:6

¹⁰¹ PKL 10:6,10:9

ankarin rangaistus, kolme vuotta vankeutta, ylittää vaaditun kahden vuoden rajan. Poliisin on mahdollista kohdistaa televalvontaa myös uhkailun kohteeksi joutuneen henkilön telepäätelaitteeseen tämän suostumuksella, mutta tähänkin vaaditaan tuomioistuimen lupa¹⁰².

Poliisilla on myös tutkinnanjohtajan päätöksellä oikeus tarkkailla henkilöä, jota on syytä epäillä rikoksesta, josta voidaan tuomita yli kaksi vuotta vankeutta, tai hänen voidaan olettaa sellaiseen syyllistyvän. Suunnitelmallista tarkkailua voidaan siis käyttää tiedonsaantikeinona myös todistajan uhkaamistapauksessa. Tällaista tarkkailua ei kuitenkaan saa kohdentaa epäillyn vakituiseen asuntoon.¹⁰³

Jotta näitä mainittuja salaisia pakkokeinoja voidaan käyttää, täytyy kyseessä olla konkreettinen ja yksilöity rikos. Ei riitä, että selvitetäisiin epämääräisesti vain jotakin rikollista toimintaa.¹⁰⁴ Esitutinnan päättyessä näiden salaisten pakkokeinojen käytöstä on ilmoitettava niiden kohteelle, eli esimerkiksi uhkailleelle henkilölle. Salaisten pakkokeinojen käyttö on myös lopetettava heti kun niiden käytölle ei enää ole edellytyksiä, tai odotettu hyöty on saavutettu¹⁰⁵.

5.2.5 Tuomioistuimen keinot pääkäsittelyssä

Todistajan pelkääminen voidaan huomioida myös tuomioistuimessa varsinaisessa todistamistilaisuudessa. Käsittelyiden aikataulut on haastavaa ja todistaja voi joutua odottamaan vuoroaan pitkäänkin ennen varsinaista kuulemistä, yleensä samassa tilassa asianosaisten kanssa. Mikäli todistaja on kuitenkin ilmaissut pelkonsa, voidaan hänelle järjestää eri tila odottamista varten. Näissä tapauksissa voidaan käyttää esimerkiksi syyttäjien tai haastemiestien huonetta. Joihinkin oikeustaloihin on rakennettu todistajia varten erillisiä odotusauloja ja sisäänkäyntejä.¹⁰⁶

Pelkäävää todistajaa voidaan kuulla tuomioistuimessa myös muualla kuin istuntosalissa. Kuuleminen on mahdollista järjestää esimerkiksi niin kutsutussa todistajanhuoneessa,

¹⁰² PKL 10:7

¹⁰³ PoL 5:13

¹⁰⁴ Helminen ym. 2012, 1025

¹⁰⁵ PKL 10:2

¹⁰⁶ Oikeusministeriö 2006, 18

josta on näköyhteys syyttäjään ja oikeuden puheenjohtajaan, mutta asianosaiset ja yleisö eivät näe todistajaa. Todistajaa voidaan tarpeen vaatiessa kuulla myös videoyhteyden avulla.¹⁰⁷ Mahdollista on sekkin, että istuntosaliin tuodaan jokin näköeste asianosaisten ja todistajan väliin, jotta vältettäisiin näiden välinen katsekontakti.

5.2.6 Lähestymiskielto

Todistaja voi hakea lähestymiskieltoa häntä uhannutta henkilöä vastaan. Lähestymiskieltoa määrätessä otetaan aina huomioon olosuhteet ja perusteet kiellon määräämiselle.¹⁰⁸ Tällaisia perusteita voivat todistajan kohdalla olla esimerkiksi vakava häirintä, uhkailu tai jatkuvat häiritsevät yhteydenotot. Lähestymiskieltoasiat käsitellään käräjäoikeudessa kiireellisinä.

Perusmuotoinen lähestymiskielto tarkoittaa, että määrätty henkilö ei saa seurata, tarkkailla tai ottaa yhteyttä kiellolla suojattuun henkilöön. Mikäli perusmuotoista lähestymiskieltoa ei koeta riittäväksi uhkailun luonne huomioon ottaen, voidaan määrätä laajamittainen lähestymiskielto. Se tarkoittaa yhteydenottokiellon lisäksi myös kieltoa oleskella lähellä suojattavan henkilön kotia, työpaikkaa tai muuta oleskelupaikkaa.¹⁰⁹ Määrätyn lähestymiskiellon rikkominen on rangaistavaa.

5.2.7 Vapautuvasta vangista ilmoittaminen

Jos vanki saa poistumisluvan tai hän vapautuu vankilasta tai tutkintavankeudesta kokonaan, saavat vankilan viranomaiset ilmoittaa siitä asianomistajalle, todistajalle tai muulle henkilölle, mikäli on perusteltu syy epäillä, että vanki voi syyllistyä tällaisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Vankilan viranomaiset voivat ilmoittaa vapautumisesta myös sellaiselle henkilölle, jota kohtaan vanki on määrätty lähestymiskieltoon.¹¹⁰

¹⁰⁷ Jansson 2005, 49 ja OK 17:34-34a

¹⁰⁸ Jansson 2005, 38

¹⁰⁹ Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898 3§

¹¹⁰ Vankeuslaki 19:4

Epäily vangin mahdollisesta uhkaavuudesta vapautumisen jälkeen voi perustua aiempaan uhkailuun tai painostukseen, vankeusajan puheluihin tai viesteihin, käyttäytymiseen ennen vankeutta ja sen aikana, sekä asianomaisen, poliisin tai vankilan henkilökunnan tietoihin. Se, onko ilmoituksen tekemiselle olemassa riittävät perusteet, vaatii tarkkaa kokonaisharkintaa.¹¹¹ Ilmoituksen tekeminen on mahdollista, jotta vangin uhkailun kohteeksi joutuneet henkilöt osaavat varautua, ja voivat suojautua esimerkiksi kostotoimenpiteiltä.

Vankilan viranomaisilla ei kuitenkaan ole pakottavaa velvollisuutta ilmoituksen tekemiseen, vaan ainoastaan oikeus. Ilmoitettaessa vapautumisesta asianomistajalle, todistajalle tai vaikkapa uhkailun kohteeksi joutuneelle rikoskumppanille, tulee noudattaa hienotunteisuutta, jotta välttyttäisiin turhalta paniikilta ja huolelta.¹¹²

¹¹¹ HE 217/2001, 7

¹¹² HE 217/2001, 7-8

6 TODISTAJAA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ TULEVAISUUDESSA

6.1 Todistelutoimikunnan mietintö

Oikeusministeriö asetti asiantuntijatoimikunnan pohtimaan todistelulainsäädännön kehittämistä ja uudistamista. Oikeustieteen professori Dan Fränden johtama toimikunta palautti tekemänsä mietinnön oikeusministerille marraskuussa 2012.¹¹³ Mietinnössä on eritelty uudistamisen tarve verrattuna nykyiseen lainsäädäntöön, ja ilmaistaan täsmällisesti keskeiset ehdotukset todistelulainsäädännön päivittämiseksi, sekä näiden ehdotusten perustelut. Aikomuksena on esittää kyseisestä mietinnöstä tehtävä hallituksen esitys eduskunnalle loppuvuodesta 2013.

Todistelutoimikunnan mietinnön keskeisimpiä ehdotuksia todistajan aseman kannalta ovat todistamisvelvollisuuden ja kieltäytymisoikeuden täsmentäminen, vaitiolovelvollisten henkilöiden listan uudistaminen, todistelumenettely pääkäsitelyssä ja sen ulkopuolella, todistamaan kutsuminen, todistajaan kohdistettavat pakkokeinot, sekä anonyymien todistelun mahdollistaminen. Toimikunnan tekemä ehdotus sisältää muutoksia oikeudenkäymiskaaren lisäksi myös kolmeen kymmeneen muuhun lakiin.¹¹⁴ Otan seuraavissa alaluvuissa esille muutamia toimikunnan tekemiä, mielestäni olennaisimpia todistajaa koskevia muutosehdotuksia.

6.1.1 Todistamis- ja vaitiolovelvollisuus

Ehdotuksen mukaan todistamisvelvollisuuteen liittyvää kieltäytymisoikeutta täsmennettäisiin siten, että asianosaisen aviopuolison ja lähisukulaisen lisäksi myös avopuolisolle ja kyseisen kaltaisessa läheisessä suhteessa olevalle henkilölle taattaisiin oikeus kieltäytyä todistamasta. Näin ollen esimerkiksi uusperheiden asema tässä suhteessa parantuisi. Mikäli tämä läheinen henkilö kuitenkin olisi itse rikosasiassa asianosaisena, tai hän olisi alle 15-vuotias, ei hänellä olisi oikeutta kieltäytyä.¹¹⁵ Tällä poikettaisiin nykyisestä sää-

¹¹³ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 7-8

¹¹⁴ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 15-16

¹¹⁵ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 46

dännöstä, jonka mukaan ketään ei voida velvoittaa todistamaan läheistään koskevassa asiassa.

Nykyisen lainsäädännön mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat vaitiolovelvollisia. Toimikunnan ehdotuksessa näihin ammattihenkilöihin luettaisiin lääkäreiden, apteekkareiden ja kättilöiden lisäksi myös hammaslääkärit, psykoterapeutit ja sairaanhoitajat. Vaitiolovelvollisuuden murtaminen asianajajien ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön kohdalla mahdollistettaisiin nykyisen säädännön lisäksi myös tilanteissa, joissa on vaarana, että tuomitaan syytön henkilö.¹¹⁶ Myös pappien vaitiolovelvollisuus laajennettaisiin nykyisestä luterilaisen ja ortodoksisen kirkon papeista koskemaan myös muiden rekisteröityneiden uskonnollisten yhdyskuntien pappeja tai vastaavassa asemassa olevia henkilöitä¹¹⁷.

6.1.2 Perättömät lausumat ja todistajanvala

Perättömät lausumat ja todistajaa koskevat pakkokeinot eivät ehdotuksen mukaan enää koskisi rikoskumppanina toiminutta henkilöä eivätkä asianomistajaa, jolla ei ole vaatimuksia. Tällaisten henkilöiden olisi kuitenkin kutsuttaessa saavuttava todistamaan, eli heidät voisi uhkasakon tai noutamisen uhalla velvoittaa saapumaan tuomioistuimeen.¹¹⁸

Mietinnössä ehdotetaan myös todistajanvalasta luopumista. Valan sijaan kaikki antaisivat todistajanvakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta. Tämä olisi tarpeeksi neutraali tapa, ja kaikille vakuutuksen antamiseen velvoitettaville yhdenvertainen. Kyseinen käytäntö on tällä hetkellä voimassaolevaa lainsäädäntöä kaikissa Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta.¹¹⁹

6.1.3 Anonyymi todistaminen

Ehkä merkittävin muutos todistamislainsäädäntöön tulisi toimikunnan mietinnön perusteella kuitenkin anonyymien todistamisen mahdollistamisen myötä. Anonyymi todista-

¹¹⁶ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 46

¹¹⁷ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 66

¹¹⁸ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 53

¹¹⁹ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 56

minen tarkoittaa todistamista siten, ettei todistajan henkilöllisyyttä paljasteta millään tavoin. Anonyymi todistaminen mahdollistettaisiin ainoastaan vakavien rikosten yhteydessä, eli rikoksissa, joista voidaan tuomita vähintään kahdeksan vuotta vankeutta. Anonyymia todistamista käytettäisiin myös vain sellaisissa tapauksissa, joissa se olisi asian selvittämisen tai todistajan turvallisuuden vuoksi välttämätöntä¹²⁰. Toisin sanoen, mikäli todistajaa ei muilla keinoilla pystyttäisi riittävästi suojaamaan, voitaisiin käyttää anonyymia todistamista.

Koska nykyisessä lainsäädännössä asianosaiset saavat aina tietoonsa todistajan nimen, täytyy anonyyminä todistamiselle olla vahvat perusteet; ei riitä että todistaja ilmaisee pelkäävänsä rikoksesta epäiltyä, vaan todistajan tai tämän läheisen hengen ja terveyden täytyisi katsoa olevan vakavasti uhattuna. Anonyymia todistamista voitaisiin soveltaa myös peitetoimintaa suorittavaan poliisiin.¹²¹

Anonyymillä todistamisella mahdollistettaisiin uudenlainen todistajan suojeleminen, ja varmistettaisiin, etteivät vakavien rikosten todistajat jätä asioita kertomatta uhkailun ja pelon vuoksi. Tällä keinolla varmistettaisiin myös, että oikeudenkäynnissä saadaan kaikki tarpeellinen tieto asian ratkaisemiseksi.¹²² Anonyymistä todistelusta voitaisiin hyötyä esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden tutkimisessa. Toki kaikkien rikosten osalta anonyyminä todistelun käyttämisestä ei olisi hyötyä. On tapauksia, joissa todistajan henkilöllisyys on selvä tai helposti selvitettävissä, eikä anonyymiteetistä näin olisi hyötyä.

Käytännön keinoja, joilla anonyymia todistajaa kuultaisiin oikeudessa, on monia, ja useat niistä ovat nyky-lainsäädännön mukaankin mahdollisia todistajansuojelukeinoja. Mahdollista olisi, että todistaminen tapahtuisi sermin takaa, eri tilasta, videoyhteyden välityksellä, tai ilman näköyhteyttä ääni muunnettuna. Keinot määriteltäisiin aina tapauskohtaisesti sopiviksi.¹²³

¹²⁰ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 57

¹²¹ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 59

¹²² Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 41

¹²³ Oikeusministeriön todistelutoimikunta 2012, 61

6.2 Todistajansuojeluohjelmaa koskeva lainsäädäntöhanke

Vuoden 2012 alussa sisäasiainministeriö asetti lainsäädäntöhankkeen koskien erityistä henkilöturvallisuutta, toisin sanoen todistajansuojeluohjelmaa. Tarkoituksena oli määrittellä todistajansuojeluohjelman peruseriaatteet sekä toimi- ja päätösvaltaiset viranomaiset.¹²⁴ Laadittu luonnos hallituksen esityksestä on lähtenyt eduskunnan lausunkierrokselle, ja se on tarkoitus esittää eduskunnalle keväällä 2014. Todistajansuojeluohjelmaa koskeva lainsäädäntö astuisi näin voimaan vuonna 2015.

Todistajansuojelun tarve on kasvanut viime vuosina todistajien uhkailun yleistyessä, ja saadessa yhä vakavampia piirteitä. Todistajansuojeluohjelma koetaan Suomessa ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi, jotta lisääntyvä uhkailu ja painostus saataisiin kuriin, ja turvattua todistajien antamien kertomusten totuudenmukaisuus. Kenelläkään kun ei ole oikeutta kieltäytyä todistamasta sen perusteella, että häntä uhkaillaan¹²⁵. Todistajansuojeluohjelma tulisi käytännössä kysymykseen vain silloin, kun muista todistajansuojelukeinoista ei ole riittävä apua.

Todistajansuojeluohjelma tarkoittaisi käytännössä sitä, että oikeudenkäynnissä todistaneelle henkilölle annettaisiin uusi henkilöllisyys, ja tämä sijoitettaisiin toiselle paikkakunnalle. Jo nykyisin Suomen lainsäädäntö mahdollistaa sekä etu- että sukunimen muuttamisen, ja äärimmäisissä tapauksissa myös henkilötunnuksen muuttamisen. Näistä muutoksista jää kuitenkin jäljet järjestelmiin, toisin kuin todistajansuojeluohjelman kautta tehdystä uudesta henkilöllisyydestä. Todistajansuojeluohjelmalla voitaisiin suojata todistajan lisäksi myös esimerkiksi asianosaisia, vaikkapa rikostoveria.¹²⁶

Todistajansuojeluohjelman käyttäminen edellyttäisi tarkkaa harkintaa ja tilanteen analysointia. Kohdehenkilön tulisi antaa kaikki tarvittavat tiedot elämästään, elintavoistaan ja olosuhteistaan, jotta tällainen kokonaisharkinta voitaisiin suorittaa. Suojattavan henkilön tulisi myös sitoutua ja suhtautua ohjelmaan ja sen myötä uuteen elämäänsä vakavasti, jotta ohjelma toimisi tarkoituksenmukaisesti. Hallituksen esityksen luonnoksessa esitetään myös mahdollisuus todistajansuojeluohjelman purkamisesta sellaisessa tapa-

¹²⁴ Sisäasiainministeriö 2013

¹²⁵ Sisäasiainministeriön poliisiosaston asettamispäätös SM017:00/2012

¹²⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi todistajansuojeluohjelmasta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luonnos 2.10.2013, 22

uksessa, että henkilö ei siihen sitoudu, tai osoittaa muuten piittaamattomuutta turvallisuudestaan.¹²⁷

Poliisilla olisi mahdollisuus tehdä vääriä asiakirjoja ja rekisterimerkintöjä, jotta uuden henkilöllisyyden ja asuinpaikan saanut todistaja pysyisi turvassa, eikä häntä voisi jäljittää vanhan henkilöllisyyden kautta. Uutta asuinpaikkaa voitaisiin myös valvoa esimerkiksi teknisellä välineistöllä. Mikäli suojeltava henkilö ei pystyisi turvallisesti ansaitsemaan elantoaan käymällä töissä, tai mikäli hän ei voisi tukeutua toimeentulojärjestelmään, voitaisiin tälle maksaa taloudellista avustusta.¹²⁸

¹²⁷ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ... 2.10.2013, 23

¹²⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ... 2.10.2013, 24

7 POHDINTA

Suomen lainsäädäntö määrittää todistajalle tarkat velvoitteet. Todistajalta odotetaan luotettavuutta ja suoruutta, jotta hänen lausuntonsa olisi hyödyllinen rikoksen selvittämisen ja oikean syytetyn tuomitsemisen kannalta. Tuomioistuimessa tuomioita annettaessa punnitaan yleensä sekä asianomistajan että todistajan lausuntojen luotettavuutta ja uskottavuutta, ja siksi todistajia pidetäänkin tärkeässä roolissa. Jos todistajan lausuntoon ei voida luottaa, täytyy tuomion muita perusteita punnita tarkkaan.

Todistajat nauttivat Suomessa erittäin luotettua asemaa, sillä sekä asianomistajat että viranomaiset odottavat heiltä tietynlaista takuuta asian selvittämisen vuoksi. Asianomistaja saattaa tietää, että todistaja on nähnyt tapahtuman, ja osaa kertoa siitä niin, että syytetty tuomitaan oikeanlaiseen rangaistukseen. Syyttäjän osoittama näyttö puolestaan nojaa monesti avaintodistajan lausuntoon muun todistelun ohella. Jos todistajaan ja tämän totuudessapysymiseen ei voisikaan luottaa, jäisi moni rangaistus varmasti tuomitsematta.

Todistamisvelvollisuus on kaikille kuuluva, melko vahva velvollisuus, mikä mielestäni takaa tällä hetkellä Suomessa toimivaa oikeussysteemiä ja tuomioiden oikeellisia perusteita. Koska myös todistajiin voidaan kohdistaa pakkokeinoja, täytyy todistamisen asetamat velvoitteet ottaa täällä vakavasti ja tosissaan. Esitutinnan ja oikeudenkäynnin osalta väärin lausumien kriminalisointi osoittaa myös järkkymättömyyttä ja suoruutta, sekä sitä, että kaikilta todistajilta edellytetään totuudessa pysymistä samalla tavalla.

Todistajan odotetaan kertovan kaiken asiasta tietämänsä, jotta tapahtumien kokonais kuvan hahmottaminen olisi selkeämpää. Todistamaan kutsuttu henkilö voi kuitenkin jättää jotain kertomatta, ja siten suojata itseään syytteeltä, mikä on lain mukaan täysin sallittua. Uskon kuitenkin, että todistajat jättävät melko usein kertomatta tietämistään tapahtumien taustalla olevista asioista, mikäli kokevat kyseisistä asioista kertomisen mahdollisesti riskaabelina tai vaarallisena itselleen. Todistaja voi tosiasiallisesti tietää asioista paljon enemmän kuin antaa ymmärtää. Tällaista tapahtuu varmasti enimmäkseen sellaisissa tilanteissa, joissa todistaja tuntee jommankumman asianosaisen.

Todistajilla saattaa kuitenkin olla muitakin syitä totuusvelvoitteensa rikkomisen tai asioiden salaamisen taustalla. Todistaja voi pelätä oman henkensä tai turvallisuutensa puolesta, jos lavertelee liikaa. Pelko ei välttämättä ole aiheeton, sillä todistajien uhkailua ei tapahdu enää ainoastaan elokuvissa ja ulkomaisissa tv-sarjoissa. Todistajia uhkaillaan Suomessakin yhä enenevässä määrin.

Todistajiin kohdistuva rikollisuus on eräänlaista piilorikollisuutta, sillä totuusvelvollisuus tuntuu varmasti melko merkityksettömältä, jos vaakakupissa painaa oma tai läheisen turvallisuus ja henki. Myös todistajan kynnyksellä tehdä rikosilmoitus itseensä kohdistuvasta uhasta on epäilemättä suuri. Monesti kun uhkailijat myös varoittavat menemästä poliisin puheille, tai käy huonosti.

Koska rikollisuus muuttuu koko ajan, täytyy myös rikoksia käsittelevien toimijoiden olla muuntautumiskykyisiä, ja vastata koko ajan paremmin muuttuviin olosuhteisiin. Etenkin viime vuosien aikana on herännyt paljon keskustelua todistajansuojelukeinoista ja varsinaisen todistajansuojeluohjelman tarpeesta. Lainsäätäjät ovatkin nyt ryhtyneet selvitystoimiin tämänkaltaisten toimien kehittämistä ja lisäämistä Suomessa. Nähtäväksi jää, onko Suomessa todistajan turvaamiseksi tehty lainsäädäntömuutoksia, ja onko meillä jopa todistajansuojeluohjelmaa koskeva laki vuonna 2015.

Kun rikoksista tulee vakavampia, täytyy myös seurauksiin varautua vakavammin. Vaikka todistaja onkin rikosprosessissa ulkopuolinen henkilö, joka vain antaa lausuntonsa asiasta, täytyy esitutkintaviranomaisten ja tuomioistuimen huomioida häneen mahdollisesti kohdistuva painostus tai uhka heti sellaisen mahdollisuuden ilmetessä, tai viimeistään todistajan tällaisesta kertoessa.

Todistaja voi pelätä oman turvallisuutensa vuoksi myös ilman, että tätä on uhkailtu. Esimerkiksi törkeitä väkivaltarikoksia todistaessa on täysin inhimillistä kammoksua syytetyn toimia, ja pelätä mitä tapahtuu, jos häntä vastaan todistaa. Tällaista pelkäävää todistajaa saattaa auttaa jo pelkästään se, että istuntosaliin tuodaan sermi hänen ja syytetyn välille, tai että häntä kuullaan syytetyn läsnä olematta. Se, että todistaja ei joudu kohtaamaan syytettyä, helpottaa varmasti jännitystä, ja edesauttaa luotettavan ja yksityiskohtaisen lausunnon antamista.

Järjestäytynyt rikollisuus on lisääntynyt Suomessa paljon, ja todistajien uhkailu on ollut siihen liittyen erityisen paljon puheenaiheena. Rikollisjärjestöstä eronnut jäsen todistamassa toisia jäseniä vastaan voisi olla tilanne, jossa nykyiset todistajansuojelukeinot ovat epäilemättä koetuksella. Yhteiskunnan tehtävä on suojella suojelua tarvitsevia, ja mikäli olemassa on perusteltu ja vakava uhka koskien henkilön terveyttä, henkeä tai vapautta, täytyy toimiin ryhtyä mielestäni melko matalallakin kynnyksellä. Todistajien uhkailu tulee aina ottaa vakavasti, eikä yksinkertaisimpia varotoimia voi mielestäni liiaksi tehdä.

LÄHTEET

- Aamulehti. 2013 Todistajankaappaus: Uhkana oli lyhyt tuomio, miehet hankkivat itselleen viisi vuotta. Päivitetty: 19.9.2013. Luettu: 11.10.2013.
<http://www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194840071254/artikkeli/todistajankaappaus+uhkana+oli+lyhyt+tuomio+miehet+hankkivat+itselleen+viisi+vuotta.html>
- Frände, D., Havansi, E., Helenius, D., Koulu R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rautio, J. & Virolainen, J. 2012. Prosessioikeus [verkkajulkaisu]. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Saatavissa: SanomaPro Juridiikkafokus. [Viitattu 12.10.2013]
- Esitutkintalaki 22.7.2011/805
- Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain ja tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta 217/2001
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi todistajansuojeluohjelmasta ja eräksi siihen liitetyiksi laeiksi – Luonnos 2.10.2013
- Helminen, K. 2007. Rikosprosessioikeutta poliisiopiskelijoille. Poliisikoulun julkaisuja – Oppikirjat 7. Helsinki: Poliisikoulu.
- Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Jansson, T. 2005. Saatanan vasikka – todistajien uhkailu Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 42. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. Helsinki: Talentum Media Oy.
- KKO:1995:66
- Kirkkolaki 26.11.1993/1054
- Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898
- Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370
- Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 661/2009
- Lardot, R. & Calin, A. 2012. Todistajansuojelussa punnittava monia näkökohtia. Haaste 1/2012. Saatavilla www-muodossa:
 <<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2012/Haaste12012/1330602909958>>
- Maistraatti. 2013. Tietojen luovutuskiellot. Luettu: 12.10.2013
http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/kotikunta_ja_vaestotiedot/Tietojen-luovutuskiellot/
- Niemi-Kiesiläinen, J. 2000. Johdatus esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin. Helsinki: WSOY.

Nimilaki 9.8.1985/694

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeusministeriö. 2006. Todistajien tukipalvelut. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:6. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö. 2013. Todistajana oikeudenkäynnissä. Päivitetty 5.3.2013. Luettu: 11.10.2013.

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/esitteet/todistajanaoikeudenkaynnissa.html>

Oikeusministeriön todistelutoimikunta. 2012. Todistelu yleisissä tuomioistuimissa. Oikeusministeriön mietintö ja lausuntoja 69/2012. Helsinki: Oikeusministeriö.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Pirkanmaan Poliisilaitos. 2013. Törkeää todistajan uhkailua Pirkanmaalla. Päivitetty: 25.06.2013. Luettu: 11.10.2013.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/pirkanmaa/home.nsf/pfbdarch/2354EFE28919C9A8C2257B950038F28E>

Poliisilaki 22.7.2011/872

Pölönen, P. 2003. Henkilötodistelu rikosprosessissa. Väitöskirja. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikosuhripäivystys. 2013. Todistajan tuki. Luettu: 11.10.2013.

<http://www.riku.fi/fi/palvelut/todistajantuki/>

Sisäasiainministeriö. 2013. Todistajansuojeluohjelma vakiinnuttaa paikkansa pian myös Suomessa. Sisäasiainministeriön mediatiedote. Päivitetty: 10.10.2013. Luettu: 11.10.2013.

http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/poliisitoimi/1/0/todistajansuojeluohjelma_vakiinnuttaa_paikkansa_pian_myos_suomessa

Sisäasiainministeriön poliisiosasto. 2012. Asettamispäätös SM017:00/2012. Erityistä henkilöturvallisuutta koskeva lainsäädäntöhanke.

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum Media Oy.

Virolainen, J., Pölönen, P. 2003. Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Vaasan HO 30.8.2013 /948

Vankeuslaki 23.9.2005/767